

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, II, 12-13, 321; İbn Kudâme, *el-Muğnî* (nşr. Muhammed Halil Herrâs), Kahire, ts. (Mektebetü İbn Teymiyye), VI, 118-120; İbn Âbidin, *Reddû'l-muhtâr*, IV, 473-474; Ali Himmet Berkî, *Vakfa Dair Yazılan Eserlerle Vakfiye ve Benzeri Vesikalarda Geçen İstilah ve Tabirler*, Ankara 1966, s. 3; "Erhâm", *Mu.Fî*, V, 8-26; "Erhâm" ve "İrs", *Mu.F*, III, 46-47, 54, 86-90.

AHMET ÖZEL

AKREBÜ'L-MEVÂRİD

(اقرب الموارد)

Saîd el-Hûrî eş-Şertûnî

(ö. 1912)

tarafından hazırlanan
Arapça sözlük.

Saîd b. Abdullah b. Mîhâil hristiyan bir aileye mensup olup 1849 yılında Lübnan'ın Şertun kasabasında doğdu. Tahsilini Amerikan okullarında tamamladı. Kardeşi Reşîd eş-Şertûnî gibi hayatı boyunca hristiyan okullarında Arapça öğretmenliği yaptı. Çoğu edebî mahiyetteki eserlerinin en önemlisi olan *Akrebü'l-mevârid*'in tam adı *Akrebü'l-mevârid fi fuşahî'l-'Arabîyye ve's-şevârid*'dir. Şertûnî kaynak eserlerden faydalanmak suretiyle hazırladığı sözlükte Zemahşerî'nin *Esâsü'l-belâğa*'sındaki tertibe uyarak kelimeleri, "hemze"den başlayıp "yâ"da bitirmek üzere köklerinin birinci, ikinci, üçüncü harflerine göre sıralamış ve müştaklarını da bu köklerin altında toplamıştır. Her maddeyi kendi arasında fiil, isim ve sıfat tertibinde düzenlemiş, sırasıyla önce mücerred fiilin mâzî, muzârî ve masdarının, sonra mezîd fiillerin, daha sonra da aynı kökten türeyen isimlerle sıfatların, yine mücerredten mezîde doğru gitmek suretiyle mâna ve kullanılışlarını vermiştir. Bu sözlük, tertip tekniği yönünden *el-Müncid fi'l-luğa*'nın öncüsü sayılabilir. Ancak eserin kaynakları ile karşılaştırılarak yapılan bir araştırmada, kelimelerin izahında olduğu gibi sülâsi fiillerin babları ile isimlerin hareketlerinde ve cemillerinin tesbitinde de birçok yanlışlığın yapıldığı örnekleriyle gösterilmiş, ayrıca örnek (şahit) olarak kullanılan şiirlerle bilhassa âyet ve hadislerin değiştirilerek nakledilmiş olduğuna dikkat çekilip yapılan tahrifler ortaya konmuştur (bk. Ahmed Rızâ, XXI/3-4, s. 118-125; XXI/5-6, s. 218-226; XXI/7-8, s. 317-328). Bu eserde olduğu gibi, özellikle âyet ve hadislerle ilgili tahrifler XIX.

yüzyıldan itibaren hristiyan Arap müellifler tarafından hazırlanan pek çok sözlükte görülmektedir.

Birincisi sözlük, ikincisi şahıslar ve ilmi terimler, üçüncüsü de ek olmak üzere üç bölüm halinde düşünülmüş olan *Akrebü'l-mevârid*'in yalnız birinci ve üçüncü bölümleri yazılıp 1889-1893 yılları arasında üç cilt halinde Beyrut'ta bastırılmıştır. Müellif ikinci kısmı yazamadan ölmüştür.

BİBLİYOGRAFYA :

Saîd el-Hûrî eş-Şertûnî, *Akrebü'l-mevârid fi fuşahî'l-'Arabîyye ve's-şevârid*, Beyrut 1889, I, 6; Serkis, *Mu'cem*, I, 1112; *Hedîyyetü'l-'arîfîn*, I, 393; Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 769; C. Zeydan, *Âdâb*, IV, 241; Hüseyin Nassâr, *el-Mu'cemü'l-'Arabî: neş'etühû ve tetâvüvühû*, Kahire 1968, II, 716-722; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mu'ellifîn*, IV, 226; Ziriklî, *el-'İlâm* (Fethulâh), III, 98; Ahmed Rızâ, "Akrebü'l-mevârid", *MMİAdm.*, XXI/3-4 (1946), s. 118-125; XXI/5-6, s. 218-226; XXI/7-8, s. 317-328.

HULUSİ KILIÇ

AKS

(bk. AKİS).

AKSA'I-EREB

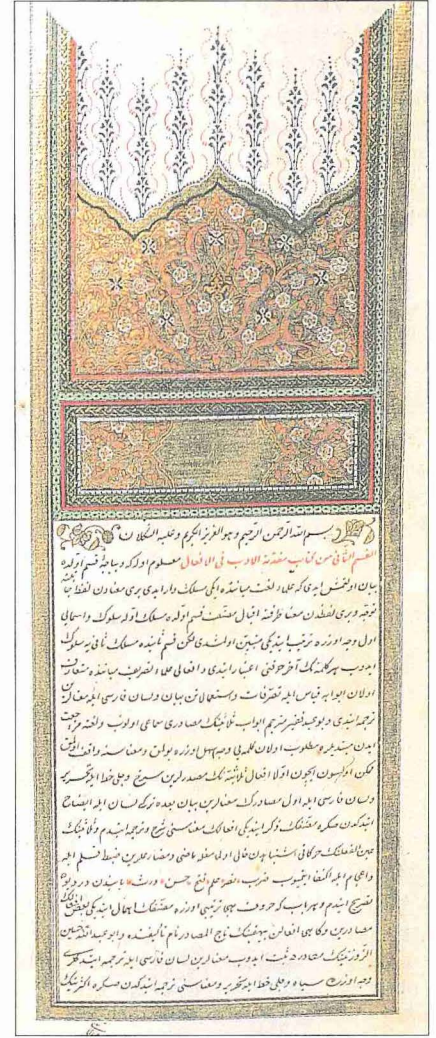
(اقصى العرب)

Zemahşerî'nin

Mukaddimetü'l-'edeb adlı eserinin
İshak Hocası Ahmed Efendi tarafından
1705 yılında Osmanlı Türkçesi'ne
yapılan tercümesi.

Tam adı *Aksa'l-ereb fi tercemeti Mukaddimetü'l-'edeb* olan eserin başında esas tercümeden önce iki uzun mukaddime yer alır. Ahmed Efendi, tercümenin okuyucular tarafından anlaşılmasını kolaylaştırmak için ilk mukaddimede Arapça ile ilgili, sonraki mukaddimede de Farsça ile ilgili kaideleri anlatır; gerekli gördüğü yerlerde atasözü ve şiirlerden açıklayıcı mahiyette örnekler verir. Bu girişten sonra *Mukaddimetü'l-'edeb*'in tercümesi başlar. Eserin iki ana bölümünden biri olan isimler (esma), iki cilt halinde basılmış olan eserin birinci cildinin ikinci yarısını, fiiller (ef'âl) bölümü ise ikinci cildin tamamını oluşturur.

Tercümesi yapılan Arapça kelime parantez içinde yazılmış, hemen yanına bunun Farsça tercümesi kaydedilmiş, parantez dışında da Türkçe tercümesi verilmiştir. İsimlerin çoğul şekilleri de belirtilmiş, ayrıca bazı yerlerde tercümeden sonra daha geniş açıklamalar yapıl-

Aksa'l-ereb'in ilk sayfası
(Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, nr. 561, vr. 1^a)

mıştır. İsimler alfabe sırasına göre değil, kavramlara göre gruplandırılıp sıralanmıştır. Bu gruplardan geniş olanlara "bab", daha küçük olanlara "fasıl" adı verilmiştir. İsimler kısmının ilk grubu zaman ifade eden kelimelerle başlar. Bunların arkasından gök, yer, bitkiler, mesken, meslekler, insan, din, aletler, yiyecekler, giyecekler, sayılar, at, silâh, ehli hayvanlar, yabani hayvanlar, kuşlar, renkler... ile ilgili kelimeler gelir. Birinci cilt zamirler, zarflar, işaret kelimeleri, soru kelimeleri gibi gramer unsurlarıyla sona erer.

Fiiller bölümü Arapça'daki fiil kalıplarına, yani önce üç harfli (sülâsî), sonra daha fazla harfli olan kalıplara göre gruplandırılmış, bunlar da kendi grubu